

Nr 234

Av herrar **Hedblom** och **Källqvist**, om viss ändring av 21 och 87 §§
lagen om val till riksdagen.

Kungl. Maj:ts den 29 oktober 1959 i regeringsrätten givna utslag på besvär av H. Brolin angående sammanräkning av röster för utseende av ledamot av riksdagens första kammare avgör en viktig fråga rörande tolkningen av lagen om val till riksdagen. Frågan gäller det fall att en ledamot av första kammaren avgått under en valperiod och att detta även är händelsen med den som vid röstsammanräkning utsetts att efterträda honom. Genom utslaget har fastslagits att det vid röstsammanräkning för utseende av den, som i det nya läget skall inträda i kammaren, gäller att utse efterträdare åt den först avgångne, däremot icke efterträdare åt den som sist avgick. Om spaltad valsedel använts innebär detta att vid röstsammanräkningen suppleantnamnen för den sist avgångne riksdagsmannen får stå tillbaka för de namn på valsedelns vänstra sida, vilkas innehavare icke tidigare förklarats valda. Utslaget innebär, att samma princip bör anses gälla för motsvarande fall även beträffande utseende av ledamöter av andra kammaren.

Den regel som alltså genom utslaget segrat bör emellertid enligt vår uppfattning ersättas av regeln att man med den sista sammanräkningen avser att utse efterträdare åt den sist valde riksdagsmannen. Våra skäl för denna åsikt är följande.

I Malmgrens kommentarer till 15 § Lag om val till riksdagen behandlas frågan om syftet med personliga suppleanter på en valsedel på följande sätt:

Den högra kolumnen behöver icke tagas i anspråk. Syftet med densamma är, att väljaren skall, om han så vill, kunna utpeka en viss bestämd person såsom av honom önskad efterträdare till en viss bestämd i den vänstra kolumnen upptagen riksdagsmannakandidat. Detta blir av särskild betydelse, då olika meningsriktningar sluta sig tillsammans under gemensam partibeteckning, men med helt eller delvis olika namn. På detta sätt kan det nämligen undvikas, att en riksdagsman, tillhörande den ena riktningen, får till efterträdare en person, som tillhör den andra.

Troligen har man inom de politiska partierna allmänt varit av den uppfattningen, att ett parti på det sätt som Malmgren anger kan utpeka en viss bestämd person som ersättare för samtliga på listan upptagna personer. En sådan tolkning synes också överensstämja med förarbetena till lagen. Såvitt det är bekant, har ej heller något regeringsrättsutslag tidigare avkunnats som inneburit annan tolkning. Under diskussionerna har dock erinrats

om ett utslag 1948 efter besvär över sammanräkning till första kammaren efter i Östergötlands läns valkrets avgången ledamot. Detta fall är emellertid uppenbarligen inte analogt med det som föranledde besvären hösten 1959. I östgötafallet gällde det en på ordinarie plats på valsedeln upptagen person, vilken före sammanräkningens början avsåg sig ledamotskap i första kammaren. Under sådana förhållanden kunde givetvis inte hans efterträdare komma i fråga. I stockholmsfallet däremot överhoppades en suppleant för en i första kammaren redan inräknad ledamot som avsåg sig.

Regeringsrättens utslag innebär, i korthet uttryckt, att *endast en vid själva valtillfället invald ordinarie ledamot äger rätt till personlig suppleant eller suppleanter*. Undantag från denna regel kan enligt uppgift ifrågakomma i de enstaka fall då en valkrets under löpande period erhåller nytt mandat och ny sammanräkning företages. En då inräknad ledamot anses ha rätt till en eller två personliga suppleanter.

För de politiskt intresserade måste det anses stötande att lagen här alltså förutsätter personliga suppleanter av högre och lägre dignitet. Det första slaget får inträda i den ordning valsedeln anger, det andra slaget kasseras först och kan ifrågakomma endast om samtliga på ordinarie plats upptagna personer ej står till förfogande, varigenom man måste övergå till suppleantsidan. I sistnämnda fall kan förekomma, att en ordinarie ledamot, som *kvarstår* i riksdagen, berövas sin suppleant eller sina suppleanter för fyllande av en vakans efter *annan* avgången ledamot. Exakt detta inträffade nyligen i Stockholm vid den senaste sammanräkningen efter avgången förstakammarledamot. Konsulent Margareta Nordström, som efterträdde herr Nils Aastrup, var på valsedeln upptagen som suppleant för advokat Ingrid Gärde-Widemar, vilken senare som bekant kvarstår i riksdagen. Det torde vara första gången en ordinarie ledamot och dennes suppleant samtidigt tillhör kammaren.

Malmgrens lagkommentar anger som en av fördelarna med personliga suppleanter för förstakammarledamöter, att olika meningsriktningar därigenom lättare kan sluta sig samman under gemensam partibeteckning. Sådana kandidatlistor har förekommit några gånger det senaste decenniet. Ännu viktigare är måhända suppleantbestämmelserna för ledamot av en kammar med 8-årsperioder för partierna vid de vanliga nomineringarna. Det är ganska vanligt, att ett parti önskar att t. ex. en ledamot av en viss yrkesgrupp vid avgång skall ersättas av en person från samma grupp. I de ganska många fall, då en förstakammarvalkrets består av två län, tillkommer ännu ett moment. Ett parti som har mer än ett mandat söker naturligt nog fördela mandaten och suppleanterna mellan de bägge länen. Enligt nu gällande lagtolkning kan vid oväntade avsägelser eller dödsfall bland på valsedeln upptagna inträffa oförutsedda situationer som kulikastar partiernas platsfördelning.

Det är knappast troligt, att riksdagen skulle ha antagit de här kritiserade lagbestämmelserna, om man kunnat förutse sådana fall som nu inträffat eller som nu kan tänkas inträffa. Det förefaller för den politiskt aktive väljaren felaktigt, att ett parti inte skall ha rätt att nominera ersättare för *alla* de på en valsedel upptagna ordinarie ledamöterna. Det är för oss okänt vilka skäl som ur samhällets synpunkt kan tala *för* nuvarande ordnings bibehållande. Däremot talar allmänt demokratiska skäl för en ändring.

Genomförandet av den uppfattning, som nu angivits, erfordrar ändring i 21 och 87 §§ lagen om val till riksdagen.

Vi föreslår alltså,

att riksdagen ville för sin del antaga detta

FÖRSLAG

till

Lag om ändrad lydelse av 21 och 87 §§ lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen.

Härigenom förordnas att 21 och 87 §§ lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skola hava den lydelse nedan anges.

21 §.

Där någon — — — ställe.

Skulle jämväl sålunda utsedd riksdagsman vid valtillfället avsäga sig uppdraget, förfares på enahanda sätt vid utseende av efterträdare åt honom; dock skall vid den nya sammanräkningen hänsyn tagas blott till de valsedlar, som gällde för den sist avgångnes namn vid den sammanräkning, då denne riksdagsman utsågs att inträda såsom ledamot av kammaren.

87 §.

1. Har någon — — — under försegling.

2. Lag samma vare där riksdagsman, som blivit utsedd jämlikt 1 mom., avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd; dock skall vid den nya sammanräkningen hänsyn tagas blott till de valsedlar, som gällde för den sist avgångnes namn vid den sammanräkning, då denne riksdagsman utsågs att inträda såsom ledamot av kammaren.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960; dock skall där det val, röstsammanräkning avses, ägt rum före nyssnämnda dag, äldre bestämmelsen gälla.

Stockholm den 27 januari 1960

Staffan Hedblom

Eric Källqvist